

3. ara vocació

Pedro Alonso acaba d'estrenar un nou despatx a la fundació que lidera, ISGlobal, a Barcelona, i capitanja també un capdavanter centre de recerca a Moçambic.

Robert Ramos

Lluita contra la malaltia que mata 800.000 nens l'any

PEDRO ALONSO

A tocar de la primera vacuna contra la malària

El prestigiós metge i investigador ha fet de la batalla contra la malària el seu horitzó professional i vital. Va començar amb més voluntat que diners, i ara treballa per promoure i remoure la salut global des de la fundació que lidera.

Ciència per ser optimistes

Cada any es publiquen desenes de milers de treballs científics, però de tots els que he tingut constància aquests darrers dotze mesos en vull destacar dos per la càrrega simbòlica que tenen en relació amb l'optimisme. El primer fa referència a una vacuna contra la malària que s'ha assajat a l'Àfrica. La malària és una malaltia provocada per un paràsit, un protozou que es transmet per la picada de mosquits del grup dels anòfels. Cada any moren unes 800.000 persones de malària, principalment nens africans. En aquesta prova, en què han participat 15.000 nens de menys de 18 mesos, s'ha assolit un nivell de protecció que s'acosta al 60% dels vacunats. I sens dubte els infants han de ser el principal motiu d'optimisme de qualsevol societat.

El segon treball ateny l'espectacular desenvolupament de les tècniques de cirurgia *in utero*, que permeten abordar determinats problemes de salut abans del naixement, dintre l'úter matern. En aquest sentit, ha estat notícia la intervenció realitzada a una nena de Solsona en la setmana 26 de gestació amb una tècnica pionera que ha permès corregir-li una espina bifida, una malformació congènita que afecta la part posterior de les vèrtebres i de la medul·la espinal i que provoca, entre altres efectes, paràlisi a les cames. Aquesta nena podrà caminar, podrà avançar mentalment i també físicament. I l'optimisme, com discutiré en els següents paràgrafs, també va indissociablement lligat a la capacitat d'avançar.

MÓNICA L. FERRADO

"Fa vint anys la malària era una malaltia oblidada i als que ens dedicàvem a això ens deien bojos", recorda Pedro Alonso, impulsor de la vacuna de la malària que està a punt de veure la llum. Encara hi ha caixes per obrir el seu nou despatx, a les oficines de la fundació que lidera, ISGlobal, des de la qual treballarà per promoure i remoure la salut global. Ho porta fent des que el 1984, acabat de llicenciar, va aconseguir anar a treballar com a metge per primer cop a l'Àfrica, a Gàmbia, atret per la medicina tropical.

Allà va prendre consciència de la dimensió de la malaltia: "Visitava entre quaranta i cinquanta malalts cada dia. I molts patien malària, mentre que a la facultat, durant tota la carrera, aquesta malaltia va ocupar com a molt cinc minuts del temari. Com a metge jove, no estava acostumat a viure el fracàs de la medicina, i menys amb nens. El 95% de les morts són de menors de 2 anys i sovint no trobaves la resposta de per què uns morien i altres no. Aleshores vaig veure que no més fent recerca es podria combatre la malaltia". Va redirigir la seva tasca, de metge a investigador. Al jove Alonso li van proposar dur a terme un projecte que havia de portar la contrària a una conclusió de l'OMS, que en aquells moments considerava inútil distribuir xarxes de mosquit per evitar la picada del mosquit que porta el paràsit de la malaltia.

Per a un jove investigador, desmentir la mateixa OMS és tot un repte. "A Gàmbia vaig fer el meu millor estudi, és molt més important i rellevant que la vacuna, encara que no se'n parli",

explica entusiasmat. S'aixeca d'una revolada i, entremig de les caixes del seu despatx, recupera un arxivador. Treu un article científic que va publicar a la prestigiosa revista científica *The Lancet*. "Èrem allà on Jesucrist va perdre l'esperdenya, a Farafeni, on la població viu en poblats molt dispersos. Jo tenia un cotxet petit, i cada matí anava fins al riu per trobar-me amb un col·laborador local que em passava les dades que havia recollit una xarxa de treballadors i distribuïdors de mosquiteres que vam organitzar per fer el seguiment de 25.000 persones pels poblats", recorda. A la meitat se'ls havia donat mosquiteres, i a l'altra meitat no. Durant dos anys van anar recollint dades de morts. "Vam introduir les dades a l'ordinador i quan va sortir la gràfica vam quedar al·lucïnats, a les poblacions que havien fet servir mosquiteres s'havia reduït la mortalitat per malària en un 40%", diu Alonso. Amb els resultats a la mà, va aconseguir que l'OMS canviés les seves recomanacions. "L'any passat es van distribuir 300 milions de mosquiteres impregnades d'insecticida. Cada una costa entre quatre i cinc dòlars i dura uns cinc anys. Per un euro l'any podem salvar una vida".

Una vacuna efectiva

La prevenció, però, passa també per aconseguir una vacuna efectiva. El 1996, Pedro Alonso, ja reconegut com a personalitat mundial en malària, emprèn la seva aventura per investigar sobre la vacuna a Moçambic, un dels països més pobres del món, just quan s'acaba una guerra civil. Va a Manhiça, a l'hospital on ha de dur a terme el seu treball. L'espai que li han

atorgat per emprendre la recerca amb la qual ha d'aconseguir una vacuna per acabar amb la malària és una habitació de quatre metres quadrats. Avui, el Centre d'Investigació en Salut de Manhiça (CISM), vinculat a l'hospital Clínic de Barcelona, ocupa uns 6.000 metres quadrats i compta amb tecnologia puntera, un laboratori biomèdic i un complex sistema informàtic per controlar el cens i treballar amb mapes detallats per satèl·lit. Probablement, és el lloc d'Àfrica on millor se sap quins problemes de salut afecten les persones. També serveix com a catalitzador de moltes altres millores per al territori, on la formació de personal sanitari local, majoria al centre, "per justícia i per eficàcia: són els que es poden relacionar millor amb la seva gent i les seves infraestructures". I també ajuden que personal investigador es formi a Barcelona. "A Espanya, un estudiant de doctorat no sent responsabilitat social, ells sí. Només hi ha 500 metges per a 20 milions de persones". Moçambic té només una facultat de medicina. El seu degà també es va formar amb Alonso.

Avui, la vacuna ja està a punt per iniciar el darrer tram burocràtic, fins a l'aprovació per part de les agències del medicament i, encara s'ha d'acabar de concretar en quins termes es distribuirà als països pobres. S'ha comprovat que evita el 60% de les morts en menors de 2 anys. Tot un èxit tenint en compte que la malària mata cada any més de 800.000 nens. Però Alonso no en té prou, i torna a treure el seu esperit de superació: "És una vacuna de primera generació, en vindran d'altres, a les quals s'afegiran altres estratègies". És l'inici del final.

DAVID BUENO I TORRENS

PROFESSOR I INVESTIGADOR DE GENÈTICA DE LA UB I DIVULGADOR DE LA CIÈNCIA

Curiosament, tots dos motius es relacionen amb característiques pròpies de la infantesa –aquesta és la raó de les notícies amb què he obert l'article–, atès que és el període vital en què la sensació d'avançar, la capacitat creativa i l'optimisme innats es manifesten amb més intensitat –altrament, el comportament instintiu dels vaillets no seria esforçar-se per créixer i fer-se grans–. Tanmateix, calen més motius per a l'optimisme que veure avançar els infants amb pas ferm per obrir els seus propis camins.

L'optimisme és una característica humana que, com qualsevol aspecte mental, és conseqüència del funcionament del cervell, de la relació entre la biologia i l'ambient. Per aquest motiu es pot analitzar des del punt de vista sociològic i també, de forma complementària, científic. Si ens centrem en la ciència, els avenços científics haurien de tenir sempre un component intrínsec d'optimisme. D'una banda, perquè afavoreix la predisposició mental necessària per buscar solucions als problemes, un aspecte que psicòlegs i sociòlegs coneixen bé, i aquesta predisposició potencia els processos creatius associats a l'activitat científica –de fet, els mecanismes neurals de l'optimisme i a la creativitat comparteixen determinats neurotransmissors–. De l'altra, perquè els avenços cien-